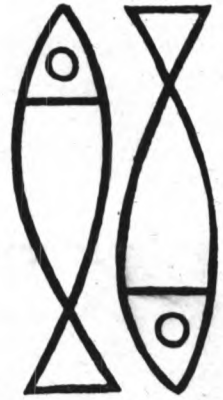

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

Psalm 19

Soli Deo Gloria

1. Uit de schepping.

Vakantie. Dat betekent: de meesten van ons trekken er op uit naar binnen- of buitenland. We ontvluchten de stad of het dagelijks werk. We zoeken iets anders. Meestal de natuur: water en zon of de bossen. Onder Gods vrije hemel.

Die vrije hemel van God heeft ons iets te vertellen. De hemelen vertellen Gods eer en het uitspansel verkondigt het werk Zijner handen. Een vertellen zonder woorden, dat toch uitgaat over heel de wereld. Zullen we er naar luisteren? Dan zullen we een goede vakantie hebben.

Overigens: de zon gaat ook op als we geen vakantie hebben. Dagen en nachten wisselen af, ook als we werken en thuis zijn. Ook dan doet de ene dag de andere sprake toestromen, predikt de nacht kennis aan de nacht. Een dag kan zoveel moeilijkheden brengen. Moeders van kleine kinderen zijn soms blij als de dag weer voorbij is en de kleintjes slapen — als ze lastig waren. Nachten kunnen lang duren, als we de slaap niet kunnen vatten. Wat betekent soms een dag of een nacht in een ziekenhuis.

De moeilijkheden van ziek-zijn, van moeheid, van met zorgen doorwaakte nachten, zal ik niet achteloos opzij schuiven. Maar het kan ons wel eens helpen, als we er aan denken, dat alle dagen en alle nachten toch iets te vertellen hebben. Zonder woorden geven ze hun verhaal door; het verhaal van Gods heerlijkheid. God geeft ons oren, om deze woordenloze taal te verstaan. En een mond, om hun lied mee te zingen.

Ook dat is verlossing door Jezus Christus. Niemand hoort en zingt zonder Hem dat lied. Wat van God niet gezien kan worden, Zijn eeuwige kracht en goddelijkheid, wordt sedert de schepping der wereld uit Zijn werken met het verstand doorzien, zodat zij (de heidenen) geen verontschuldiging hebben. Immers, hoewel zij God kenden, hebben zij Hem niet als God verheerlijkt of gedankt, maar hun overleggingen zijn op niets uitgelopen, en het is duister geworden in hun onverstandig hart (Rom. 1 : 20, 21). Die duisternis wordt door het zonlicht niet verdreven. De heidenen uit Israëls tijd aanbaden de kracht van de zon. Ook nu spreken we, zij het in wat andere betekenis, van zoonaanbidders: ze vlijen zich in rijen naast elkaar langs de stranden. De Here leert ons de zon zien als Zijn werk. Leert ons, de taal van dagen en nachten verstaan. Leert ons zingen: aan het stand en op ons werk Op de dag en in de nacht.

2. Uit het Woord.

Hij gaf Zijn wet, die volmaakt is en de ziel verkwikt; Zijn bevelen, die het hart verheugen.

gen. De gloed van de zon mag heel de aarde verlichten — het licht van de wet dringt door in het hart. Daarom zijn Zijn geboden kostelijker dan goud en zoeter dan honigzeem. Ons kostbaarst bezit.

De dichter van Psalm 19 kan geen woorden genoeg vinden om die rijkdom te beschrijven: ze is volmaakt, geeft wijsheid, is betrouwbaar, waarachtig, louter, waarheid, rechtvaardig, het hart verheugend.

Zijn wij net zo blij als deze dichter met onze bijbel? We kiezen als cadeau bij verjaardagen of bijzondere gelegenheden een degelijk exemplaar: goud op snee, in leer gebonden. Het moet lang meegaan. Waarom? Toch zeker, omdat het veel gebruikt moet worden! Verkwikking is voor de ziel, blijdschap voor het hart, licht voor de ogen.

Zo kunnen we de dagen en de nachten door; zo kunnen we werken en uitgaan, genieten van Gods gaven. Want er is een betrouwbare gids: de onderwijzing van de HERE in Zijn wet. Dat was voor de Israëliet de wet en de profeten. Wij hebben nog meer: een nieuwe testament er bij. Die hele bijbel is gegeven om ons blij te maken. Om op te kunnen bouwen, wijsheid te verkrijgen. Alle mensen zoeken dat: wijsheid, licht, blijdschap. Ze nemen vakantie om tot rust te komen, om opnieuw de problemen van het zakenleven of van het beroep aan te kunnen. Na een jaar zijn ze weer hard aan vakantie toe. Zo is het leven in deze tijd.

In dit leven, in deze tijd, komt het evangelie van Jezus Christus tot ons. Zullen we daar zo van zingen, als de Israëliet het deed van de wet, die hij had gekregen? De bijbel spreekt die mens zalig (Ps. 1, Ps. 119). Die is gelukkig, blij van hart en ziel. Die gaat ook een rechte en goede koers in zijn leven, want: de vreze des HEREN is rein, voor immer bestendig.

3. Uit het hart.

Dan zeggen we: was het maar waar. Zijn we altijd even recht-doorzee op deze manier, zijn onze gedachten altijd even rein en zuiver?

We zeggen het wel, met de psalm: ook laat Uw knecht zich daardoor ernstig vermanen; in het houden ervan ligt rijke beloning. Doen we het ook? Afdwalingen, wie bemerkt ze? Ze zijn er zo maar. Als ik het goede wil, is het kwade bij mij — en ik merk het soms niet eens. Het zit in mijn gedachten, op de bodem van mijn hart.

Spreek van de verborgene mij vrij: van die afdwalingen van mijn hart, dat U niet geheel en rein is toegewijd. Dat overmoedig wordt; denken gaat: we zijn er.

Daarom volgt de bede: behoed ook Uw

knecht voor overmoed, laat die over mij niet heersen, dan ben ik onberispelijk.

De overmoed heerste over de farizeeën in de dagen van de Here Jezus. Ze wisten alles zo precies. Ze hadden de wet in hun zak. Uitgeplozen tot en met. Ze legden de mensen zware lasten op, die ze zelf met geen vinger aanraakten (Matth. 23 : 2). Ze heersten over het volk van God, zodat de Here Jezus dat volk zag als schapen zonder herders. Zo kon dat volk niet meer zingen van de wet. Ze was geen verkwikking, maar een dwangbuis. Toen zagen ze ook het licht niet meer, maar tastten rond in het duister. Daarom leidt de overmoed tot grove overtreding. Omdat die overmoed het belangrijkste van de wet vergeet: het oordeel, de barmhartigheid en de trouw (Matth. 23 : 23). Zo stelden ze zichzelf bóven de wet.

Behoed Uw knecht voor overmoed: bewaar me ervoor, dat ik mijzelf boven Uw wet zou stellen. Met behulp van de wet — en teksten zijn o zo gemakkelijk te vinden — toch een eigen weg zou bewandelen.

Mogen de woorden van mijn mond en de overleggingen van mijn hart U welgevallig zijn. Niet overmoedig, maar ootmoedig. Luisterend naar het onderwijs van Uw wet. Gedachten en daden daaraan onderwerpend.

Maar wie kan dat, wat in hem zit en wat uit hem voortkomt, beide onderwerpen aan de wet van de HERE?

We vragen het aan de HERE, onze Rots en Verlosser.

Hij bevrijdt van overmoed, en verlost tot het nieuwe leven. Tot het lied om Zijn wet en om Zijn kracht. Hij geeft open ogen voor Zijn heerlijkheid in de werken van Zijn daden en in de woorden van Zijn mond. Open ogen ook voor eigen zwakheid: afdwalingen, wie bemerkt ze? Spreek van de verborgene mij vrij, behoed Uw knecht voor overmoed.

Hij is mijn Rots: op Hem kan ik bouwen, want Hij verlost.

Zo leert de mens zingen. In zijn vakantie en bij zijn werk. Op de dag en in de nacht. Thuis en in de kerk. Want overal is dat Woord bij ons — in onze mond en in ons hart. Het Woord van de HERE, onze Rots en Verlosser.

G. van Atten - Zwijndrecht

KERKELIJK *Leven*

Prof. Kuitert's 'anders gezegd'

Onlangs verscheen te Kampen, op uitnemende wijze door Kok verzorgd, een verzamelwerk van de hand van prof. H. M. Kuitert onder de titel 'anders gezegd'. Het is een verzameling reeds eerder gepubliceerde theologische opstellen, die of moeilijk of praktisch niet te achterhalen zijn. En de schrijver heeft hen, die in de gang van de theologische zaken belang stellen, zeer aan zich verplicht door ze thans gebundeld het licht te doen zien. De ondertitel luidt: „Een verzameling theologische opstellen voor de welwillende lezer.” Het is dus niet een verzamelwerk voor Jan en alleman, eventueel ook voor een kwaadwillende lezer, maar voor een selecte groep van welwillende lezers. Al te veel moet men daar ook niet achter zoeken: oudtijds richtte meer dan een schrijver zich tot zijn lezers met het opschrift: 'Lector benevolens' oftewel 'Welwillende lezer', aldus een beroep doende op de welwillendheid van hen die hun geschrift ter hand namen. Zo kan en zal prof. Kuitert het bedoeld hebben. In die zin is dat beroep op de lezer te verstaan: prof. Kuitert heeft door zijn publicaties naast bijval en instemming ook critiek en afwijzing geogst. En het is voor de bezwaarden onder zijn lezers moeilijk onbevooroordeeld en argeloos zich aan de bestudering van een nieuw werk te zetten. Overigens: men kan van een man als hij moeilijk verwachten, dat hij thans vanuit andere vooroordelen zou schrijven. En bij alle welwillendheid komt men er niet aan voorbij zich in een bepaalde verwachting aan de lezing van dit boek te zetten. En critiek zal toch door prof. Kuitert niet worden geweten aan gebrek aan welwillendheid?

De opstellen, een tiental, zijn gericht op de volgende thema's: De goede schepping (7-37); Schepping en evolutie (38-63); Het Schriftberoep in de ethiek (63-87); Theologie en ethiek van de revolutie (88-113); De taal van de prediking (114-140); Herwaardering van de dood (141-151); Het spreken van de kerk (162-182); Verandering van de moraal (183-196); Is de Gereformeerde wereld veranderd? (197-208); Aan het geheel gaat een 'Woord vooraf' vooraf en aan het slot komt nog een verantwoording. Reeds het kennis nemen van deze titelt bewijst dat hier een aantal zeer actuele zaken wordt aangesneden. Wie belang stelt in de stand van zaken in de theologie en in wat er vandaag in kerken ongehinderd kan worden geleerd, kan hier terecht. Hij leze welwillend. Maar hij zij daarbij vooral van goede wil t.a.v. het vasthouden aan het geloof dat aan de heiligen overgeleverd is.

We gaan thans dit werk niet bespreken. Dat hopen we later te doen. Maar reeds thans zeggen we dat we van het werk van prof. Kuitert ook in dit boek vanuit de Schrift menen te moeten zeggen: Onaanvaardbaar. Dat laatste houdt allerminst een oordeel in over de persoon van prof. Kuitert. Dat spreekt vanzelf en het behoorde maar overbodig te zijn het te zeggen. Maar er wordt vandaag dermate personalistisch geoordeeld, dat dit overbodige moet gezegd worden. Zulk een personalistisch oordeel velde m.i. prof. G. Th. Rothuizen in het Gereformeerd Weekblad van 26 juni, toen hij een aan dit werk gewijde bespreking, een artikel van bijval en van critiek, eindigde met de woorden: „Wat men ook van Kuitert zeggen of denken wil, dat wil hij en zó is hij gereformeerd of gewoon gezegd: katholiek, christen.” Ik meen

dat we dat laatste kunnen laten rusten, en dat de zaak is of hetgeen prof. Kuitert schrijft, in overeenstemming is met de Schrift. Het is natuurlijk mogelijk de vraag te stellen of hetgeen prof. Kuitert ons biedt wetenschappelijk theologisch te verantwoorden is, of ook de toets van een wijsgerige critiek kan doorstaan. In dat kader beweegt zich de bespreking van deze bundel door prof. Rothuizen. Op die manier leverde prof. S. U. Zuidema enkele jaren geleden in *Philosophia Reformata* een critiek op Kuitert's: 'De realiteit van het geloof'. Een critiek, die er — zacht gezegd — niet om loog: „Een tweeslachtige theologische hermeneutiek”, (Phil. Ref. 33e jrg. 1968 pag. 45-89). Maar zulk een bespreking, hoe nuttig ook, en van welk een zakelijke scherppte, is niet voldoende. Hetgeen prof. Kuitert schrijft raakt hetgeen ons God in zijn Woord geopenbaard heeft en dient eventueel uit de Schriften weersproken te worden. Prof. Rothuizen citeert een uitspraak van dr. Van Minnen dat wij allen „als katten dansen om de hete brij van de Schrift” en dat daarin nu precies ons Gereformeerd zijn ligt. Ik geloof van die hele brij niets. Ik heb ook niets te maken met een Schriftbeschouwing, maar met een duidelijke Schrift waarin de Heilige Geest in verstaanbare taal de geheimen Gods openbaart. En vanuit deze duidelijke Schrift dient gesproken te worden. Ik denk in dit verband aan een woord van Friedrich Adolf Krummacker over David Friedrich Strausz. Deze had in zijn 'Leben Jesu' de wonderverhalen uit de Schrift verklaard als mythen. (1836) De piëtistische theoloog Tholuck had op wetenschappelijke manier tegen hem geschreven. In een brief van 10 juli 1837 schrijft Krummacker: „Wat tot dusver tegen deze man (Strausz) geschreven is, ook door Tholuck, lijkt mij een slag in de lucht; er moet nog iemand komen, die zich met hem meten kan en het voorhoofd van deze Goliath met de juiste steen weet te treffen. In het harnas van de wetenschap alleen gaat het niet.”¹⁾

Nu gelieve elke welwillende lezer te bedenken dat ik prof. Kuitert niet met Strausz, zijn thans verschenen bundel niet met diens 'Leben Jesu' op één lijn stel. Ik bedoelde niet meer en ook niet minder op te merken dan dat het ook in het geval prof. Kuitert „mit dem blossen Harnisch der Wissenschaft” niet gaat.

Daarmee houdt verband dat ik de eerste aankondiging van deze bundel plaatste in de rubiek „Kerkelijk Leven”. Immers deze 'theologische' opstellen zijn niet maar een uitdaging op het 'terrein' van de wetenschappelijke theologie, ze snijden door het hart van de kerk. Anders gezegd: prof. Kuitert heeft niet maar de oude dingen waar de gemeente bij leeft anders gezegd; hij heeft iets anders gezegd. We vrezten: een ander evangelie.

Als gezegd: we hopen daarop terug te komen.

¹⁾ Maria Krummacker: Unser Grossvater. 9-13 Tausend. Koehler + Amelang in Leipzig 1926, blz. 186.

Israël

Het is, althans in de wereld van de demonstranten, vrij rustig rondom de staat Israël. Geen demonstraties vóór Israël, geen demonstraties vóór de arabische staten. Het is, al valt dat moeilijk te bewijzen, of er een kentering is ten gunste van de arabische staten. Speelt daarbij een rol dat Rusland aan Egypte zeer veel hulp biedt in de zone van het

Suezkanaal en dat Amerika Israël (wellicht) steunen gaat met het zenden van vliegtuigen? M.a.w. speelt de anti-amerikaanse stemming ook nog een rol t.a.v. de sympathie voor Israël?

Dan is er nog het Israël-rapport van de Hervormde synode. De tendens daarvan is dat men als christen wel pro Israël behoort te zijn vanwege de unieke plaats van het volk Israël in het heilshandelen van God met de wereld.

Vraag niet naar het Schriftbewijs.

Dat God de Here nog heilsbeloften heeft ook voor de Joden staat, dunkt ons, wel vast. Maar wáár zegt ons de Schrift dat het volk Israël weer als vrij staatsvolk wonen zal in het land Israël? Wáár dat we op grond van deze beloften partij moeten kiezen vóór dit staatsvolk en tegen andere naties? Overbodig te zeggen dat het stellen van deze en dergelijke vragen niets te maken heeft met antisemitisme of een keus anti-Israël. We hopen van harte dat de Joden in het land, dat ze thans bezitten eindelijk rust hebben mogen. Zoals we zuchten naar sjaloom over het derde werelddeel, over Vietnam, Tibet, Zuid-Amerika. Waar het ons om begonnen is is dit: dat ieder, die in de Bijbel niets vindt van beloften voor een statelijk georganiseerd Israël en voor Israël in het land Israël, vrij blijve van discriminatie alsof hij Gods beloften niet zou geloven. Om die te geloven moeten ze er éerst zijn. Het wordt tijd nog eens na 35 jaar het boek van prof. G. Ch. Aalders ter hand te nemen: 'Het herstel van Israël volgens het Oude Testament' en diens kort na de stichting van de staat Israël uitgesproken rectorale oratie over dat thema.

Laat men nuchter blijven. Wij hebben in de Bijbel geen enkele belofte en dus geen geloofszekerheid dat déze staat Israël en dít volk Israël niet zouden worden weggevaagd. Het is niet te hopen! Sjaloome over Israël! Maar als het gebeurt moet niemand zeggen: Gods beloften komen niet uit. Men weve rondom deze staat van Golda Meir geen mythen.

Pornografie

Alom rijzen de seksboetieken uit de grond. Wat vroeger op de meest heimelijke manier en van onder de toonbank werd verkocht en door de liefhebbers moest worden gezocht, wordt thans in de uitstallkasten van deze boetiekjes openlijk ten verkoop aangeboden. En er is geen perversiteit zo pathologisch en geen afwijking zo absurd of de lectuur erover is, mede in de bonafide boekhandel b.v. in de tijdschriftenafdeling, verkrijgbaar. Je kunt het nauwelijks wagen in zo'n hoek van een boekwinkel eens een paar tijdschriften in te zien.

Erger is dat men voor de etalages van dergelijke boetiekjes soms jonge kinderen ziet staan met hoogrode oren, met de wijsvingers uitgestrekt.

En dan maar te zwijgen van de advertentiepagina's van bepaalde weekbladen, waar homofiele vrienden en vriendinnen zich aanbieden en worden gevraagd, en voor de meest dwaze seksuele afwijkingen partners worden gezocht.

Het benauwende is dat — we betrekken onze betrouwbare inlichtingen uit een bonafide (!) boekhandel — dergelijke lectuur door 'eerzame' burgers, mensen uit christelijke kring en 's zondags trouw in de kerk, wordt gekocht.

Zit dáár de oorzaak van het feit dat er door de overheid praktisch niets tegen deze handel en wat er om en er aan hangt wordt ondernomen?

Hoe het ook zij — door al deze dingen gaan degenen, die de Here vrezten toch wel sterk voelen dat zij hier vreemdelingen zijn, en wat het is te leven als dienstknechten, die wachten op hun Heer.

G. Visee - Kampen

Gewoon recht - ook voor rijke mensen

Op het artikel „Rijke mensen zijn ook mensen” (5-6-70) in reactie op een overgenomen artikel uit De Gids (24-4-70) zijn enkele reflecties gekomen. Van twee broeders, die terzake meer bevoegd zijn dan ik, en die aan mijn rechter- en linkerhand trokken. De eerste zei: ge had er meer uit kunnen halen want ge hebt verzuimd de huurwaarde-bijstelling te vermelden. De ander zei: als De Gids geen demagogie mag bedrijven, dan ook u niet; en ge doet dat wel een beetje wanneer ge de bedoeling van De Gids mist.

Het is altijd prettig wanneer critiek van rechts en links u in het evenwicht houdt. Bovendien is het dan gemakkelijker, aan beiden recht te doen wedervaren. Met de eerste broeder zijn we het snelste klaar. Hij wijst erop dat een huiseigenaar de „huurwaarde” bij zijn inkomen moet bijtellen, en zo een verhoogde IB betaalt. Inderdaad een absurde geschiedenis, die de huiseigenaar achterop brengt. Nu de overheid echter doende is, deze onbillijkheid weg te nemen, liet ik haar rusten. Valt deze bijtelling weg, dan zullen de onderhoudskosten van uw huis echter niet meer mogen worden afgetrokken van uw inkomen.

De tweede broeder maakt het me moeilijker. Niet in de aanhef, want daar is hij zo complimenteus dat hij — zoals Multatuli ons leerde — het recht verwierf om het verder geheel oneens met mij te zijn. Zodat hij zegt:

- Een welwillend lezer van De Gids begrijpt onmiddellijk dat het hier gaat om een belastingbesparing van 60-70% over de top van het inkomen.
- Te stellen dat de man (slechts) 20% op zijn woonkosten bespaart noem ik demagogie: daar gaat het namelijk niet over; de man bespaart een dikke f 6000 aan belasting, hetgeen inderdaad circa 60% van de top van zijn inkomen is.

Ja, daar zitten we. Als nu elke welwillende lezer van De Gids ook maar een deskundige lezer was, dan waren enkele artikelen ongeschreven gebleven. Maar ik vrees dat de meeste lezers, zo welwillend als ze zijn, net zo veel moeite hebben met het interpreteren van al dat cijfermateriaal als ik. Vandaar dat ik alles zo simpel mogelijk stelde, cijfers afrondde en glad streek, zelfs per abuis de tabel 1969 gebruikte... Die onnauwkeurigheden mogen mij vergeven worden; een poging tot demagogie echter niet. En dan komt de vraag: ging het De Gids inderdaad om de „top” van het inkomen? Antwoord: in genen dele!

Zels al zou De Gids een top-besparing van 60-70% hebben bedoeld, dan was het blad over de schreef van de demagogie gegaan. Hetgeen bewezen moet worden. Maar De Gids schreef bepaald anders. En nu zegt onze geachte broeder:

- In Nederland wordt inkomsten- en vermogensbelasting geheven naar het draagkrachtbeginsel en naar het beginsel van bevoorrechte verkrijging; merkwaardigerwijze termen, die zo maar aan de Schrift konden zijn ontleend.

Laten wij die twee beginselen eens nader bezien; ze zijn minder moeilijk dan ze schijnen. Eerst het beginsel van de „draagkracht”. Wie weinig inkomen heeft betaalt weinig, de

ander des te meer. Prachtig. Dat alle lasten pondpondsgewijs worden verdeeld ontmoet geen weerstanden, zelfs niet van de meeste rijke mensen. Want pondpondsgewijs betekent: naar evenredigheid van draagkracht.

Deze evenredigheid zou bestaan, wanneer bijvoorbeeld elke Nederlander 10% van zijn inkomen afdroeg aan de overheid. Zoals het volk Gods in de oudheid tienden afstond, waaruit alle religieuze en politieke en sociale kosten werden voldaan. Dan betaalden alle Nederlanders, hoe zeer ook hun inkomens verschilden, een even hoog percentage van hun inkomen.

Maar zo is het niet! Want in Nederland spreken we tevens van het beginsel van de „bevoorrechte verkrijging”, een beginsel dat het voorrechten van tafel veegt. Een schone term overigens, die ik niet in de Schrift aantrof maar die er van mij in mag staan. In werkelijkheid steunt dit tweede beginsel niet op de voorgaande evenredigheid, niet op een gelijk belastingpercentage voor allen — maar op een „progressieve” toename van de belastingdruk naarmate het inkomen stijgt.

Dat inkomen wordt namelijk in lagen verdeeld. Over de onderste laag betaalt u niets. Over de volgende laag een klein percentage. Over de derde laag een wat hoger percentage. Over de vierde tot en met de zoveelste laag loopt dat percentage op tot... 70¹/₂%.

Hoewel deze regeling in ons belastingrecht is vastgelegd en dus door de volksvertegenwoordiging goedgekeurd, valt u een zekere onbillijkheid op. De grote massa van lage belastingbetalers heeft hier een tarief vastgesteld, waarvan een kleine groep van hoge betalers de dupe wordt. Ergens is hier het element van de koude communisering te vinden: dat rijke en arme mensen niet mogen bestaan.

Nu weten we allemaal opperbest, dat de Schrift bezwaren maakt tegen de aanwezigheid van armen in een volk. En ook weten we, dat de Schrift ernstig waarschuwt tegen de gevaren van de rijkdom. Maar wanneer we deze beide uitspraken vandaag binnen het Nederlandse belastinggebied willen effectueren, moeten we rekening houden met de wet Gods, die zegt dat we wel mogen geven — maar niet mogen nemen. En laat dat nu ook in de Nederlandse wetten staan.

Wat doen we dus? We kunnen wel gezamenlijk op ons nemen, dat we voor de armen zullen zorgen: voor hen dus lage belastingen instellen, vrijstellingen verlenen, bijlagen en andere subsidies geven, welke we voor gezamenlijke rekening nemen. Prachtig. Niemand die het verbiedt. Alles pleit er voor.

Maar om de rijken van hun goederen af te helpen (zij het ook dat u hen er van wilt afhelfen tot hun eigen bestwil) ligt veel moeilijker. Dat gaat moeilijk zonder u te vergrijpen aan eens anders goed. Of u dat nu alleen doet, of samen met uw buurman, of gezamenlijk als buurtbewoners, dan wel met het hele Nederlandse volk samen — het blijft een vergrijp aan andermans eigendom.

Kijk, en dat vergrijp ligt nu geregeld in onze belastingwetgeving. Dat zit opgesloten in het bezongen beginsel van de „bevoorrechte verkrijging”. En dat leert de Schrift ons bepaald niet. Want ook gereglementeer-

de diefstal blijft diefstal. En mogen wij de staat niet bestellen — de staat heeft ook het recht niet ons te bestellen.

Daarmee keren wij terug tot de vraag: bedoelt De Gids dat de rijke meneer X. met het kopen van een huis 60-70% belastingbesparing krijgt over de „top” — dan wel of het rijk hem voor 60-70% subsidieert in zijn woonkosten?

Stel even het eerste. Dan klopt de opstelling van De Gids nauwkeurig, namelijk zo dat u er niets aan hebt. Want de redenering dat iemand „over de top van zijn inkomen” 60-70% belasting bespaart zegt niets, wanneer de grootte van de top niet bekend is. Die besparing zegt pas iets, wanneer we weten welk deel van zijn woonkosten door de belastingbesparing gedragen wordt. En dan is elk geval vergelijkbaar met alle andere gevallen. Redelijk is het dus te kiezen voor mijn exegese.

Maar De Gids is niet vaag. Die schreef: „... dan betaalt de staat soms wel voor 60 of 70 procent mee in de kosten van je huis. En hoe rijker je bent, hoe meer het rijk aan je huis betaalt”. Ziet u, De Gids spreekt van meebetalen aan de woonkosten. En onze tirade „dat de indruk gewekt wordt” (art. 5-6-70) was al te voorzichtig!

Dan is ook onze conclusie juist: dat de rijke meneer X. slechts voor 20% „subsidie” krijgt in zijn woonkosten, de kleine man echter 24 tot 40%. Ergo: het belastingstelsel biedt met zijn progressief beginsel een nieuwe onbillijkheid, namelijk dat het profiteren van de rechtsregels naar boven toe steeds moeilijker wordt. De Gids deed alsof de overheid voor rijke mensen de woonkosten goeddeels subsidieert — maar de werkelijkheid is, dat de goedkope huizen méér door de overheid worden meebetaald. *)

Dan zegt nog onze geachte ingezonden-schrijver:

- De eenvoudige arbeider met zijn bruto-inkomen van f 10/12.000 die daarover (gehuwd, geen kinderen) zo'n f 1200 belasting betaalt, heeft er geen enkel bezwaar tegen dat een hoogleraar of president van een rechtbank het vijfvoudige verdient; de laatsten konden eerst tien jaar later dan de eersten gaan verdienen en hebben een veel groter verantwoordelijkheid.

- Ik meen dat er ook geen zinnig mens is, die bedenkingen koestert tegen een tienvoudig inkomen van een internist of een groot zakenman. Deze moet dag en nacht klaar staan voor zijn uiterst belangrijke werk — gene kent ook geen 45-urige werkweek en fungeert bovendien als motor voor de welvaart. Maar hun aller draagkracht om belasting te betalen is wel veel groter: zij betalen hun f 21.000 resp. f 55.000 gemakkelijker dan de kleine man zijn f 1200.

Daar schuilt een grote welwillendheid in deze woorden Maar ik acht het een onbewezen stelling, dat het betalen van f 55.000 belasting voor de een gemakkelijker gaat dan f 1200 voor de ander. Dat lijkt me zelfs onbewijsbaar — of onze geachte broeder moest het bewijs zelf eens leveren, zoals diversen van mijn klanten jaarlijks trachten te doen! De eenvoudige arbeider uit het voorbeeld betaalt 11% van zijn inkomen aan IB; de hoogleraar (gesteld dat hij zo hoog zou komen) betaalt 36%; de derde man zou 50% van zijn inkomen aan IB betalen. Waar zit de billijkheid? Ze is er niet.

D. W. L. Milo - Vierhouten

Daarom wijzen we nog op de volgende woorden van onze briefschrijver:

- Het is voorts de vraag of iemand het „recht” heeft op een inkomen van meer dan een ton. Dat heeft namelijk met hard werken, onmisbaarheid en pienterheid niet veel meer te maken.
- Gelukkig leven we in een land waar het wel mag, maar dan mag ook de overheid het beginsel van de bevoorrechte verkrijging wel toepassen en van een dergelijk inkomen een hoog percentage wegbelasten.
- De f 28 miljard aan belasting die de overheid vraagt, en die eigenlijk nog te weinig zijn om Onderwijs, Verkeer e.d. goed te voorzien, moeten toch ergens vandaan komen.

Hier komt de naakte aap uit de mouw. Het recht op een hoog inkomen wordt rondweg dubieus gesteld, wordt tussen aanhalingste-

kens geplaatst. Het wordt afhankelijk gesteld van... het land waar het mag!

Dat lijkt me een nare uitspraak. Dat doet denken aan de landen, waar het niet mag. Aan landen, waar elementaire en natuurlijke vrijheden als beloning-naar-prestatie gefrustreerd worden. En eist dat nu een dankbare buiging voor de overheid, die ons dit recht toestaat? Dat doet me denken aan een beroofde, die tegen zijn overvallers zegt: hebt u heus genoeg aan mijn portefeuille? En mag ik het kleingeld heus houden? Dank u zeer!

Want stel u voor dat onze rijke mensen aan de overheid het recht geven tot een onevenredige, progressieve belastingdruk, als dank voor het feit, dat zij hoge inkomens mogen verdienen! Wat blijft er van de hoge inkomens over? Want ieder volgt het voorbeeld van de overheid en berekent een „rijk man” extra, verwacht van hem hoge bijdragen enz. In de middeleeuwen zou men zeg-

gen: het feit dat de kooplui goed verdienen geeft de rovers het recht, hen flink te beroven.

En de derde zin maakt de maat vol. De overheid zou het geld moeten halen waar het zit. Deze zin is alle eeuwen door de slagzin geweest van... dieven, inbrekers en rovers. Ze zeiden altijd: wees efficient, ga niet naar de armen, je moet het halen waar het zit!

Eerlijk, mij liggen de achtergronden van deze redenering niet helemaal. Want ze gaan er van uit, dat onrecht tegen de kleine man verboden, maar tegenover rijken geoorloofd zou zijn. Dat is meten met twee maten. En mijn betoog was nu juist: rijke mensen zijn ook mensen.

*) Gemakshalve verzweg ik dat de overheid ook nog een woningsubsidiebeleid hanteert, waardoor een huis van f 40.000 op f 26.000 komt, afgedacht van de belasting-aftrek.

TWEESLACHTIGHEID IS DE SLEUTEL

(Opmerkingen over H. M. Kuitert's Schriftbeschouwing)

door James H. Olthuis

(2 - SLOT)

Een vals Dualisme: Interpretatie-Feit

Het is misschien goed op dit punt de discussie wat verder voort te zetten. Kuitert doet in zijn laatste brochure voortdurend moeite uiteen te zetten, dat niet alle gebeurtenissen, in de Schriften vermeld, 'echt gebeurd' zijn. Hij poneert verder dat dit niet enig gebrek aan respect voor de Schrift impliceert en bijgevolg ons geloof niet behoort aan te tasten. Hij redeneert alsof het dilemma echt-gebeurd of verdichtsel te allen tijde boven de Bijbel-lezer hangt; het is stellig van invloed op bijna elke bladzijde van zijn boek.

Mijn probleem is dat hij dit alles doet zonder duidelijk te definiëren wat hij met 'echt gebeurd', 'historisch', 'feit', enz., bedoelt. Wat zijn de criteria waarmee men historiciteit ja of nee vaststelt? Is het legitiem aan te nemen maar nimmer te bespreken, dat alles in de Schrift moet worden behandeld vanuit een (subjectief) interpretatie-(objectief)-feit dualisme? (Hetzelfde dualisme draagt ook andere namen: verdichtsel/echt gebeurd; waarde/feit; proclamatie/informatie; moest/is; enz.) Deze zaken zijn te ingewikkeld en te belangrijk om behandeld te worden in een artikel als dit. Maar ik kan niet nalaten er op te wijzen dat, wanneer men bovengenoemd dualisme onverschillig in welke variatie accepteert, men verplicht is zijn keus te rechtvaardigen.

Wat mij aangaat, acceptatie van genoemd dualisme maakt het onmogelijk aan de Schriftgegevens recht te doen, omdat men een ernstig onrecht doet aan de rijke verscheidenheid der menselijke ervaring. Zulke dualismen zijn duidelijke aanwijzingen van een reducerende visie op de werkelijkheid. Met deze dilemma's werkende wordt men er toe geleid, de historiciteit van een gebeurtenis in twijfel te trekken, alleen omdat het b.v. verheerlijkt wordt in gezang, eerder dan

beschreven in feite. Alsof een beschrijven als feit ook maar iets meer 'objectief' is of ook maar iets minder 'subjectief' dan een waarde-oordeel. Alsof een weergave als feit niet ook een subjectief waarde-bepalen inhoudt. De gebeurtenissen op het toneel uitgebeeld in een dramatische uitvoering gebeuren werkelijk, maar zij gebeuren esthetisch, langs de weg van de **esthetische** ervaringswijze. Alle spreken van 'echt gebeurd', van 'feiten', enz. verwart slechts de situatie, tenzij men er toe overgaat, te bespreken **op welke wijze** een gebeurtenis plaats vindt (b.v. fysisch, biotisch, psychisch, logisch, sociaal, historisch, ethisch, enz.), tenzij men vraagt naar een **soort** van feit (fysisch, economisch, esthetisch, confessioneel, historisch, enz.) De benamingen 'echt gebeurd' en 'feit' te beperken tot historische gebeurtenissen en historische feiten is gewoonweg niet te rechtvaardigen. Moeder's zorg voor haar kind is een gebeurtenis; het gebeurt echt, ook al is het meer een ethisch dan een historisch gebeuren. Vanzelfsprekend is er een historisch aspect aan zulk, en aan alle, gebeuren, maar dit betekent niet dat elke gebeurtenis **qua** gebeurtenis historisch is van eigenschap. (Voor een poging deze kwesties uitgebreider te bespreken, zie men hoofdstukken 6 en 7 van mijn **Facts, Values and Ethics**, 1968, Van Gorcum, Assen.)

Tweeslachtigheid is de Sleutel

Ofschoon Kuitert beweert dat het onbelangrijk is historiciteit (wat dit voor hem dan ook zijn mag) te allen tijde te handhaven, geeft zijn preoccupatie met dit probleem aanleiding tot de verdenking, dat er iets meer aan de hand is. Deze verdenking wordt bevestigd wanneer men de bespreking van deze zaken onderzoekt in **De Realiteit van het Geloof**. In dit boek, zoals wij boven hebben aangegeven, ontdekt men een **tweeslachtigheid** in Kuitert's benadering van de historisch-critische methode. Aan de ene kant berispt hij voortdurend de orthodoxie vanwege haar plaatsen van de heilshistorie in een 'storm-vrij' gebied, beveiligd voor histo-

risch onderzoek. Historisch-critisch onderzoek is noodzakelijk, nuttig en zelfs onvermijdelijk. Aan de andere kant (op de zelfde bladzijde! in een noot, 180, ook 183) plaatst hij de kruisiging en de opstanding in zulk een storm-vrij gebied door te stellen, dat het kruis en het ledige graf voor de wetenschap slechts toegankelijk zijn in hun multi-interpretabele buitenkant en niet in hun eigenlijke gehalte. Als dit waar is ten opzichte van de kruisiging, dan zou daaruit moeten volgen dat de wetenschap niet in staat is, iets beslissends te bepalen omtrent enige gebeurtenis. Zij raakt slechts de veelstemmige buitenkant en nimmer de eenstemmige binnenkant. Kan de wetenschap dan historiciteit bepalen? Het hangt er van af of wetenschap wordt als een 'buitenkant'- dan wel 'binnenkant'-aangelegenheid. En hier opnieuw is een besliste tweeslachtigheid in Kuitert's denken.

'Historisch' heeft enerzijds betrekking op de bijkomstige buitenverpakking, waarin het Evangelie wordt overgeleverd. Hier kan historisch onderzoek een rol spelen. Maar anderzijds, centraal of inwendig aan de boodschap van het Evangelie is de geschiedenis van de Bondgenoot-God, culminerend in Christus Jezus (cf. bv. 176). Hier heeft alleen het geloof en niet historische wetenschap iets te zeggen. Enerzijds verbindt hij historiciteit met subjectiviteit en interpretaties; anderzijds heeft historiciteit te maken met de harde objectieve feiten. Hier knelt iets. Hoe kan Kuitert het historische als bijkomstig bagatelliseren, en tegelijkertijd in hun kern historische gebeurtenissen ophefelen als zijnde het hart van het Evangelie? Hoe kan het heil historisch zijn als historisch iets bijkomstigs is? Het kan niet — tenzij men opereert met een, een Janus-gezicht vertonende, visie op historie. De zelfde tweeslachtigheid is evident in Kuitert's conceptie van 'historie in haar betekenis', waardoor hij de kloof tussen 'objectief' en 'subjectief' tracht te overbruggen. Hij houdt enerzijds vol dat de bedoeling of betekenis is ontleend aan de gebeurtenissen zelve (183), anderzijds, dat de betekenis van Jezus Christus, bijvoorbeeld, een betekenis is, die mensen aan Hem toekennen (182). Feitelijk keert bij iedere stap (inclusief het leerstuk over God) deze tweeslachtigheid terug.

Alvorens tot een ander punt over te gaan is het goed, er aan te herinneren, dat mijn

critiek op Kuitert's theologie niet moet worden opgevat als een verdediging van, of instemming met de zogenaamde oude metafysische theologieën. Op dit punt is veel in Kuitert's kritiek waardevol. Het is b.v. waar dat in het verleden te dikwijls zekerheid en onfeilbaarheid rationalistisch als logisch onweerlegbaar en logisch onberispelijk begrepen zijn. Waar het mij om gaat is, dat Kuitert's geflirt met de moderne historisch-critische methode even illegitiem is als de vroegere neiging der theologen, een synthese met Aristoteles na te jagen.

De Aard van Wetenschap

Wij kunnen dit artikel niet beëindigen zonder Kuitert's visie op wetenschap te bespreken. In sommige opzichten is zijn hoofdstuk, handelend over 'Bijbel en wetenschap' in 'Verstaat Gij wat Gij leest?', het meest verwarrend. Inderdaad is er geen aanleiding om wetenschap als zodanig te vrezen. Maar dat betekent niet, zoals men gemakkelijk uit de gang van Kuitert's bewijsvoering zou kunnen opmaken, dat iemand die kritisch staat tegenover moderne wetenschappelijke denkbeelden voor wetenschap bevreesd is. Dit is eenvoudig onzin. Op wetenschappelijke gronden alleen is het veeleer een extreem teken van lichtgelovigheid of beslist naïviteit, gangbare wetenschappelijke hypothesen als bewezen wetenschappelijke theorieën te beschouwen. Kuitert doet dit, of op zijn minst schijnt dit te doen, met de wetenschappelijke hypothese, bekend als evolutie of evolutionisme).

Weliswaar hebben in het algemeen moderne theorieën over wetenschap zich van hun vroegere rationalistisch zelfvertrouwen, blind optimisme en naïviteit ontdaan. Maar dat wil in het minst niet zeggen, dat deze theorieën hun trouw aan het ideaal van wetenschap als het instrument waarmee de werkelijkheid wordt beheerst, hebben afgezworen. Veeleer hebben gangbare theorieën zich teruggetrokken op logisch-linguïstische bolwerken, teneinde hun sterkten voor toekomstige breed opgezette overwinningen te consolideren en te herbouwen. Het is een grof misvatten van de moderne wetenschappelijke geest autoritair te verzekeren, zoals Kuitert doet, dat de moderne wetenschap (soorten Marxisme uitgezonderd) eenvoudig geen oordelen omtrent Gods niet-bestaan zou uitvaardigen. Dit is, ronduit gezegd, niet waar — waaraan wij nog onlangs werden herinnerd toen een bekende Engelse antropoloog, Edmund R. Leach, verklaarde, 'dat ons idee over God een product der historie is'. Hij poneerde voorts, dat 'wij nu moeten leren voor God te spelen in een morele, zowel als in een scheppende of afbrekende zin' ('Wij, wetenschapsbeoefenaren, hebben het recht voor God te spelen', *Saturday Evening Post*, Nov. 16, 1968).

Zelfs als de wetenschap thans zich in belangrijke mate bezig houdt met methode, betekent dit niet, zoals wij reeds eerder opmerkten, dat een methode of een wetenschap neutraal is. Toch schijnt dit het standpunt te zijn dat Kuitert inneemt. Dit is voor een christen eenvoudig een onverdedigbaar standpunt om te bepleiten, een standpunt dat hij eerder behoort tegen te spreken dan zonder meer aan te nemen. Zo, afgezien van het feit, dat hij onrecht doet aan de aard van wetenschappelijk denken als abstractie, is het simplistisch, te beweren dat 'de wetenschap niets anders is dan wijzelf', toegerust met instrumenten om ons vermogen tot waarnemen te vergroten (*Verstaat*, hoofdstuk 8). Indien hij gelijk had, dan zou de christelijke gemeenschap verplicht zijn, de resultaten van de moderne wetenschap als waarheid te accepteren. Dit zou ook inhouden dat onze exegese van de Schrift zou worden geregeerd door de 'vondsten' van de moderne wetenschap (met uitzondering van de zaken, die in een 'storm-vrij' gebied geplaatst zijn).

Nog een tweede ding moet in dit verband worden gezegd: men stoot nimmer op wetenschap als zodanig. Wetenschap als zodanig bestaat niet, en het werkt verwarrend te redden alsof dit wel zo is. Men stoot steeds weer op wetenschapsbeoefenaren van verschillende aard, en men ontmoet slechts we-

tenschappelijke activiteit, die zich ontplooit in dienst van de Here of in gehoorzaamheid aan een idool. En deze stand van zaken maakt het tot plicht, de wetenschappelijke geesten te beproeven of zij uit God zijn of niet; en doordringt ons tegelijkertijd van de noodzakelijkheid, voort te gaan, met de spoorslag van christelijk wetenschappelijke inspanning. Het is nodig, de resultaten van de moderne wetenschap in het licht der Schriften op hun waarde te toetsen. En verder is het van belang om in gedachten te houden (iets wat Kuitert vergeet, *Verstaat*, 74) dat de resultaten van wetenschappelijk werk abstracties zijn, die moeten worden geïntegreerd in de volheid van het dagelijks leven. Het is te betreuren dat bij Kuitert deze klemtonen worden gemist.

Theologie als christelijke Wetenschap

Dit alles is innig verbonden met een andere tweeslachtige opvatting, welke wordt uiteengezet in *De Realiteit van het Geloof*. Kuitert citeert Paulus' vermaning in 2 Corinthiërs 10:5, dat elk bedenksel als krijgsgesvangene gebracht moet worden onder de gehoorzaamheid aan Jezus Christus, en wendt deze aan als de definitie van theologie (38). Ongetwijfeld, theologie, zal zij christelijk zijn, moet elke gedachte krijgsgesvangene maken aan Jezus Christus. Maar stellig is deze vereiste evenzeer geldig voor wetenschapsbeoefenaren op elk gebied, zoals het dat is voor elke menselijke werkzaamheid. Daar Kuitert de theologie schijnt te beschouwen als de enige christelijke wetenschap (feitelijk is door zijn definitie niet-christelijke theologie onmogelijk), moeten andere wetenschappen dan als neutraal gezien worden, en daarmee verweekt hij zichzelf in moeilijkheden. Maar hoe kan theologie dan wetenschappelijk zijn? Dit is kritiek voor Kuitert, daar met het wetenschappelijk karakter van theologie de gespreksmogelijkheid met de wereld staat of valt (39). Teneinde dat gebak te bewaren en het tegelijkertijd op te eten, verzekert Kuitert dat theologie een wetenschap *sui generis* is (156). Theologie blijkt zoals elke andere wetenschap neutraal te zijn in methode, maar *sui generis* in zo vere zij een speciale plaats inruimt voor subjectiviteit (164, 171). De menigte van vragen die hier rijzen voor later bewarend, moge ik er slechts op wijzen dat in Kuitert's gehele positie een van de voornaamste problemen, ene, die niet weinig bijdraagt aan de algemene tweeslachtigheid, de behandeling is van de theologie als *regina scientiarum*.

Woord-openbaring: ... creatuurlijk, Schriftgeworden, Vleesgeworden

Een laatste zaak vraagt thans de aandacht. Kuitert's herhaalde nadruk op de noodzakelijkheid van exegese van de Schrift ten einde in staat te zijn, een christelijke stem in de hedendaagse wereld te verheffen, is een welkom Bijbels geluid. Onderzoek van de Schrift kan geen doel in zichzelf zijn. Men moet de Schrift onderzoeken om licht te hebben op zijn pad. Calvijn's verwijzing naar een 'bril' overnemend, zou men kunnen zeggen, dat de Schriften er zijn om door te zien, niet om er naar te staren.

Maar na dit punt te beklemtonen stelt Kuitert weer te leur. **Hoe en waarom** kunnen de Schriften dit licht zijn? Kuitert heeft gelijk als hij er de nadruk op legt dat louter reciteren van de Bijbel niet alleen niet voldoende is, maar dat het neerkomt op een uitschakelen van de Geest (*Verstaat*, 23). Maar zijn pogingen om de voornaamste regels aan te geven hoe wij vandaag de betekenis van Gods verlossingswerk in Jezus Christus moeten uitdrukken, zijn mager. Dit is niet toeval. Ik waag het te voorspellen, dat binnen zijn tegenwoordig perspectief dit altijd problematisch zal blijven.

Kuitert spreekt van Gods zelf-openbaring in de Schriften en in de wereld. Maar ten spijt van zijn nadrukkelijke bewering van het gewicht van het laatste, ontdekt men nimmer wat hiermede bedoeld is boven het feit, dat God 'present' is in de wereld. Zijn verwijzing naar God-in-de-wereld vat ik op als zijn mening omtrent wat de gereformeerde theologie de algemene openbaring heeft

genoemd. Kuitert's moeilijkheid (en de moeilijkheid van de meeste theologen van deze tijd met hem) op dit punt is zijn ontstentenis, de algemene openbaring te zien als de **wetsorde** die voor heel de schepping geldt, en die alle mensen als openbaring raakt en hen tot berouw oproept. Zonder dat Bijbels inzicht omtrent algemene openbaring is het onmogelijk, de bedoeling en het doel te verstaan van de Schriften als het richtsnoer voor het leven, waarbij mensen moeten leven in Gods scheppingsgebouw. Slechts in het licht der Schriften kan de mensheid waarlijk Gods geopenbaarde wil in de structuur van de schepping kennen en verstaan. Dit houdt in dat men niet ongestraft de Schriften van Gods openbaring in de wets-orde van de schepping kan isoleren. Zulk isoleren is even onmogelijk en illegitiem als de scheiding van de openbaring van Jezus Christus van die van de Schriften. Dit is de bedoeling van onze belijdenis in artikel twee van de Nederlandse confessie.

Inderdaad, ik geloof dat het hoog tijd is om de nadruk te leggen op de eenheid van Gods openbaring, en alle openbaring als Woord-openbaring te beschouwen. Wij zouden dan willen spreken van het Wets-Woord (algemene openbaring), het Schriftgeworden Woord (de Bijbel), en het vleesgeworden Woord (Jezus Christus). Schrift-openbaring en scheppings-openbaring zijn met elkaar in harmonie en zijn onafscheidelijk dooreengeveven, geworteld als zij zijn in Christus, in Wien alle dingen zijn samengevat (Eph. 1:10, Col. 1:16-20). In deze opvatting dient het Schriftgeworden Woord Gods als norm of canon voor het leven. De Schriften spreken het laatste woord over de natuur der dingen — wie wij zijn, waar we zijn, wat wij behoren te doen. Zij structureren onze gedragslijn, zij geven richting aan in het leven. De tweede vraag en antwoord van de Westminsterse kortere catechismus drukt het juist uit: 'Welke regel heeft God gegeven om ons de weg te wijzen hoe wij Hem mogen verheerlijken en behagen? Het Woord Gods, hetwelk is vervat in de Schriften van het Oude en Nieuwe Testament, is de enige regel om ons de weg te wijzen hoe wij Hem mogen verheerlijken en behagen.'

Voor meer bijzondere kennis inzake de wil Gods is de mens aangewezen op Zijn openbaring in de scheppings-structuren. Een christen begint in geloof deze scheppings-orde te zien. Het is aan deze orde, waaraan de verschillende richtlijnen van de Schrift appelleren en waarmee zij in overeenstemming zijn.

Deze opvatting omtrent de Schriften, als de wijze van Woord-openbaring, welke richting geeft aan het leven (vanzelfsprekend niet geïsoleerd van Jezus Christus) mis ik ook in Kuitert's werk. 'De allerbelangrijkste stap, die wij moeten maken als het om verstaan en vertolken van de Schrift gaat', is voor hem 'de Bijbel lezen als heilsboodschap van God, als getuigenis van Gods werk in de verschijning van Jezus Christus en daarom: als belofte voor mens en wereld' (*Verstaat*, 45). Wat hier gezegd wordt is, vanzelfsprekend, waar. Maar er is meer. Ik suggereer dat dit alles is wat Kuitert kon zeggen over de Schriften, omdat hij in belangrijke mate de Woord-openbaring tot het vleesgeworden Woord heeft beperkt, of geneigd is te beperken. De Schriften worden dan in hoofdzaak gezien als getuigenissen van dit Woord, terwijl algemene openbaring ont-aardt in spreken over de 'presentie' Gods.

Enige 'harde' dingen zijn in dit artikel gezegd. Althans velen zullen deze als hard beschouwen. Deze woorden zullen echter moeten worden genomen als bewijs van mijn diepe bezorgdheid over de toekomstige koers van de gereformeerde theologie. Het is in deze geest dat ze werden geschreven.

—o—

Opmerking: In het eerste deel van dit artikel in het nummer van 10 juli, pag. 112, kolom 2 staan de woorden: „We verwijzen voor dit punt G. Visee”. Deze woorden verduwelden naar de tekst van het artikel. Men leze ze als een bij het voorafgaande aangebrachte voetnoot.

„Postuum eerherstel”

III

Zoals we reeds in het nummer van de vorige week schreven werden alle pogingen om aan de „bezwaarden” ten aanzien van verbond en doop wat meer „confessionele ruimte” te geven door de synode van 1943/45 radicaal en resoluut afgewezen.

Deze synode maakte bovendien de „binding” aan de door haar voorgangster uitgevaardigde leeruitspraken zo mogelijk nog strakker dan haar voorgangster dat deed.

Zij verklaarde namelijk dat iedere ambtsdrager en ieder kerklid de leeruitspraken over het genadeverbond en de doop als Goddelijke waarheden moet aanvaarden.” En zij sprak daarbij uit dat „het niet genoeg geacht kan worden, dat ambtsdragers de leeruitspraken niet bestrijden, maar als regel moet worden gehandhaafd, dat zij met de gedane leeruitspraken behoren in te stemmen; al kan in bepaalde gevallen (!) bij gebreken bezwaren tegen een bepaald punt (!) genoeg worden genomen met de verklaring, dat men niets zal leren, wat met deze leeruitspraken niet ten volle in overeenstemming is.”

Bovendien verklaarde de synode, dat het niet nodig was van alle predikanten en andere ambtsdragers uitdrukkelijke instemming met de leeruitspraken te vragen — van de kandidaten werd deze „uitdrukkelijke instemming” wel geëist! — omdat deze instemming „vervat is in de verklaring in het ondertekeningsformulier dezer ambtsdragers.” En de synode sprak daarbij bovendien uit dat de kerken „het recht hebben van de te verkiezen ambtsdragers of afgevaardigden naar meerdere vergaderingen „te verwachten, dat zij instemmen met de leeruitspraken”, ja zelfs van hen „een uitdrukkelijke verklaring mogen vorderen, indien daarvoor een genoegzame reden aanwezig is naar het oordeel der betrokken vergadering.”

Zeër zeker gaf de synode aan de leden van de kerken het verlot in de kerkelijke weg bezwaren tegen de door haar vastgestelde leeruitspraken in te dienen! Maar zij verbond aan deze door haar verleende vrijheid de restrictie dat de indieners van deze bezwaren gedurende de tijd van hun appel niets mochten leren „wat niet ten volle in overeenstemming is met de leeruitspraken van 1942.”

In verband met haar beslissingen ten aanzien van de leeruitspraken richtte deze synode zich voorts met een apart schrijven tot alle kerken. In die synodale zendbrief leest men o.a. dat de synode de kerken nog eens in herinnering wil brengen wat zij reeds eerder, op 16 december 1943, aan de kerken geschreven had, namelijk „dat in onze kerken niets mag worden geleerd, dat met de betrokken leeruitspraken niet ten volle in overeenstemming is”. En zij wekte de kerken op, „daarop ernstig toe te zien en aan deze beslissing de hand te houden. Elke propaganda, met name door ambtsdragers, tegen deze aangenomen leer, niet alleen in de eigenlijke ambtelijke arbeid, maar ook in lezingen, geschriften en verenigingsarbeid dient te worden nagelaten en geweerd. De synode legt hierop nadruk, omdat zij in de overtuiging staat, dat het bewaren van de goede, kerkelijke orde en de duurzame handhaving van de enigheid der leer, welke ook onze vaders blijkens het ondertekeningsformulier van essentiële betekenis voor het kerkelijke samenleven hebben geacht, een zó kostbaar patrimonium zijn, dat hiervoor wel met alle kracht gewaakt en gestreden moet worden. En de Synode spreekt de verwachting uit, dat alle ambtsdragers hun ondertekening gestand zullen doen, voor trouwbreuk zich zullen wachten en er diep van doordrongen zullen zijn, dat alleen in deze weg het huis des

Heren gebouwd en het goede voor Sion verkregen kan worden.”

☆☆☆

Zo sprak de synode van 1943/45 over de „leeruitspraken” die haar voorgangster aan de kerken had opgelegd.

De „leer” die daarin geformuleerd was omschreef zij zo duidelijk en klaar dat ieder misverstand omtrent de betekenis en zin daarvan onmogelijk was geworden.

Voorts maakte zij de „binding” van kerken en kerkleden daaraan zo strak en krachtig mogelijk.

En ten slotte verklaarde zij iedere ambtsdrager die zich in zijn ambtelijke arbeid niet ten volle bond aan de leeruitspraken en zich dus niet hield aan het synodale voorschrift dat men niets zou leren dan wat met de aangenomen leeruitspraken in overeenstemming was, voor een breker van zijn woord, voor een **meinedige!**

Neen, scherper en nadrukkelijker kon een synode niet spreken.

☆☆☆

Ik wil hier voorts ook nog wat zeggen over de rol welke prof. Schilder in de zaak van de leeruitspraken heeft gespeeld. En wat hem daarbij is overkomen.

Schilder wordt namelijk nog veelal — geheel ten onrechte — als de hoofdpersoon in het verzet daartegen beschouwd. En niet alleen als de hoofdpersoon, ook als de grote boosdoener.

Allereerst wil ik er op wijzen dat prof. Schilder geen bezwaarschriften tegen de leeruitspraken van 1942 heeft ingediend. Het verzet ertegen ging in eerste instantie geheel en al buiten hem om. Gravamina tegen de dogmatische beslissingen werden door anderen o.a. prof. Greijdanus, ds. D. van Dijk, ds. Meulink naar de synode gezonden. Prof. Schilder was in de tijd waarin deze bezwaarschriften konden worden ingediend — namelijk tussen de sluiting van de synode van 1939/42 en de opening van die van 1943/45 — reeds ondergedoken omdat de Duitsers hem zochten. En daardoor was hij, gesteld dat hij dat had willen doen, niet in staat een gefundeerd bezwaarschrift daartegen op te stellen. Hij had destijds geen bibliotheek tot zijn beschikking.

Toen evenwel door de synode van 1943/45 alle bezwaarschriften had afgewezen en daarbij uitsprak dat de leeruitspraken in het licht van het, berucht geworden, Praeadvies moesten worden verstaan richtte prof. Schilder zich vanuit zijn onderduikoord per brief tot de synode.

Hij deed dat vooral ook omdat de synode had bepaald dat bij de kerkelijke examens van de aanstaande predikanten uitdrukkelijk instemming met de leeruitspraken moest worden geëist.

In zijn brief waarschuwde prof. Schilder de synode voor de ernstige dingen die zonder twijfel zouden gebeuren als zij op de ingeslagen weg voortging. Hij wees er, om dat te adstrueren, op dat het Praeadvies verschillende onjuistheden bevatte en beloofde dat te zullen bewijzen. Hij adviseerde de synode voorts, neen niet om de leeruitspraken terug te nemen, maar wel om wat de kerkelijke examens betreft terug te keren tot de toestand van vóór 1944, totdat na de oorlog de gehele zaak langs de kerkelijke weg weer in bespreking zou kunnen worden gegeven. Zijnerzijds beloofde hij zich over de in geding zijnde kwesties niet publiek te zullen uiten, maar daarover alleen met de kerkeraden in contact te zullen treden. Ter ondersteuning van zijn advies wees hij er op dat de synodeleden slechts enkele dagen tijd hadden gehad om de bezwaarschriften en het Praeadvies te bestuderen.

Deze brief was een in broederlijke geest gesteld verzoek.

Een van de synodeleden, ds. Duursema — hij werd praeses van de volgende synode — verklaarde „veel te voelen” voor het rustige advies van prof. Schilder, wiens betoog hij „met genoeg” had gelezen.

Evenwel — net als alle bezwaarschriften wees de synode ook dit verzoek van de hand.

☆☆☆

In januari 1944 liet prof. Schilder zich over de leeruitspraken nog eens horen.

Op 16 december 1943 was de synode provisorisch gesloten.

Die sluiting geschiedde provisorisch omdat het mogelijk was dat men in verband met de oorlogstoestand opnieuw zou moeten samenkomen.

Maar de praeses, dr. Berkouwer, verklaarde bij die sluiting uitdrukkelijk dat de synode met het oog op de dingen „die nu voor haar aandacht waren geplaatst” aan een „eindpaal” was gekomen.

In de overtuiging dat de synode gesloten was richtte prof. Schilder zich in de genoemde maand tot de kerkeraden. Hij zond deze — in gesloten envelop — het advies dat door hem reeds eerder aan de synode was gezonden. En hij voegde daar een geleidebrief bij.

In deze brief verklaarde Schilder dat hij de leeruitspraken niet kon aanvaarden en dat niemand dat kon doen omdat ze niet alleen onjuist, maar ook innerlijk tegenstrijdig waren. Omdat de synode de zaak had afgehandeld wendde hij zich thans tot de kerkeraden om een behandeling van deze kwestie door de kerkelijke vergaderingen voor te bereiden. Hij deed dat ook met de bedoeling dat de kerkeraden niet in het onzekere zouden verkeren ten aanzien van de vraag of hij — Schilder — „de ambtsdragers der kerken en ook zichzelf” in staat en gerechtigd acht niets te leren dat niet in volle overeenstemming is met uitspraken, die naar zijn mening innerlijk tegenstrijdig zijn, en deels onjuist.”

☆☆☆

Op grond van deze handelingen werd prof. Schilder nu eerst geschorst en daarna afgezet als hoogleraar en emeritus-predikant van de Gereformeerde Kerken!

Hij werd zo evenwel niet gestraft als een afwijker van de leer, als een verkondiger van valse leer of ketterij.

Neen, de synode maakte naar een bekend recept van de **leerkwestie** een **ordekwestie**.

Zij veroordeelde prof. Schilder omdat deze zich naar haar oordeel schuldig had gemaakt „aan de in art. 80 genoemde zonde van scheurmaking en wat in ons Avondmaalsformulier wordt omschreven als het begeren aan te richten van tweedracht, sekten en muiterij in kerken.”

Laat men dat lezend niet vergeten, dat het Avondmaalsformulier van hen die deze zonde bedrijven verklaart dat zij zich van de tafel des Heren hebben te onthouden zolang zij in zulke zonden blijven, opdat hun gericht en verdoemenis niet des te zwaarder worde. En dat zij die deze zonde bedrijven geen deel in het rijk van Christus hebben.

Zo is Schilder geschorst en afgezet!

En dat geschiedde in de donkere oorlogstijd waarin hij vóór allen en krachtiger dan allen het Evangelie verkondigde tegenover een demonische afgoderij!

C. Veenhof - Kampen

Een brief.

Heerenveen, 26 juni 1970

Aan de Weleerwaarde Heer ds. H. Amelink,
Waal 5,
Langerak.

Het is U ongetwijfeld bekend, dat de Geref. Kerk (Vrijgemaakt) te Heerenveen is gescheurd, waardoor de meerderheid der kerkeraad en gemeente niet meer aanvaardt wordt door de classis.

Door deze situatie zijn wij tegelijkertijd in financiële moeilijkheden geraakt doordat het zielen aantal met 45% is gedaald. Hierbij komt, dat het kerkgebouw met bijkomende lasten en tevens een tekort over het boekjaar 1969 geheel voor rekening van onze gemeente is gekomen.

Na een scherpe begroting gemaakt te hebben en nadat een beroep op de gemeente is gedaan, blijft er een tekort van ca. f 10.000,—.

De Kerkeraad hoopt in het lopende jaar nogmaals een beroep te doen op de eigen gemeente, waarbij gehoopt wordt het tekort terug te brengen tot f 5000,—.

In deze situatie doen wij een beroep op U, als eindredacteur van het blad „Opbouw”, een berichtje hierover te willen plaatsen in het eerstvolgende nummer van het blad, om van broeders, die onze gemeente een warm hart toe dragen, een éénmalige gift te mogen ontvangen op giro no. 11 79 502 t.n.v. W. Schoen, Heerenveen.

Wij hopen niet tevergeefs namens de Geref. Kerk (Vrijgemaakt) te Heerenveen (scriba C. Huizinga) Uw hulp te hebben gevraagd en verblijven, met broedergroeten.

hoogachtend,
namens de financiële commissie,
W. Schoen.

Persschouw

In het Kerkblad van Breda schreef ds. K. C. Smouter over de brochure van ds. Visee „Verstaat prof. Kuitert wat hij leest?” het volgende:

„De leefwereld waarin de schrijver van Gen. 1 zich uitdrukt wanneer hij God als Schepper wil verkondigen, was een leefwereld waarin een 'uitspannel' thuis hoorde zo goed als een eerste ouderpaar. Dat hoorde als het ware tot de kennisbagage van de toenmalige tijd. Wanneer wij vandaag God de Schepper willen belijden, zullen we dat moeten doen met behulp van de kennisbagage van onze tijd, en dus moeten spreken in termen van b.v. evolutie, van cellen en atomen enz.”

Ziehier één van de uitspraken van prof. dr. H. M. Kuitert in „Verstaat gij wat gij leest?”, Cahiers voor de gemeente 4, Kok, Kampen.

Dr. Kuitert is Hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. De stichter van deze Universiteit, Dr. A. Kuyper, bedoelde destijds met „Vrije Universiteit”: vrij van de vóóroordelen, waarvan de niet-christelijke wetenschapsmensen uitgaan. Met name: vrij van het evolutie-dogma, dat reeds eind vorige eeuw vrijwel alle wetenschappen in zijn greep gekregen had. Inmiddels beheerst het evolutionistisch wereldbeeld óók de Vrije Universiteit. En dr. Kuitert e.a. bepleiten nu (zoals boven gegeven citaat illustreert) een Bijbeluitlegging, die van dit evolutionistisch vooroordeel uitgaat: van Adam en Eva als eerste ouderpaar kan binnen dit wereldbeeld geen sprake zijn. Dat gegeven dient als „tijdgebonden kennisbagage” uit Gen. 1-3 gereduceerd.

Dat de Vrije Universiteit niet meer vrij is van het evolutionisme is tot daaraan toe. Maar dat de Bijbeluitlegging door dit wereldbeeld bepaald zou moeten worden, dat gaat ds. Visee te ver. Vandaar zijn reactie (eerder in „Opbouw” verschenen) in het boekje, dat wij nu van hem bespreken.

Weerlegt Visee dan het evolutionistisch wereldbeeld? Daar zou heel wat meer voor nodig zijn dan een boekje van 74 bladzijden. Dat is trouwens meer het werk van vakmensen in de wetenschappen dan van een dominee. Wel wijst Visee erop, dat volgens Kuiterts eigen woorden elke Schriftuitlegging tijdgebonden is. Elk „wereldbeeld” wordt door volgende generaties gekorrigeerd, zo niet als fundamenteel-onjuist afgewezen. Zouden wij op Kuiterts eis van Schriftuitlegging ingaan, dan is het op K's eigen standpunt „helemaal niet zo zeker, of ze van óns over 100 of 200 jaar . . . ook niet zullen zeggen: wat waren dat in de 20e eeuw toch achterlijke christenen. Toen zij „God als schepper wilden belijden” spraken die mensen van . . . evolutie . . .”, 47.

Visee's boekje eindigt dan ook zó: „Mijn hoofdbezwaar is, dat op de wijze waarop prof. Kuitert de Schrift wil gaan vertolken de uitleg van de Schrift het werk wordt van theologen, filosofen, geschiedkundigen en van allerlei mannen van wetenschap.”

Het komt ons voor, dat ds. Visee hiermee prof. Kuitert inderdaad op de juiste plaats terechtgewezen heeft.

God heeft Zijn Woord zó gegeven, dat het eenvoudige wijsheid leert. Door het kultuurverschil tussen de eeuwen, waarin Gods Woord te boek gesteld werd en ónze tijd zijn weliswaar voor het verstaan van Gods Woord hulpdiensten nodig voor het vertalen, toelichten enz. Maar het verstaan van de Bijbel als het Woord Gods vindt plaats in het gelóóf. En dat gelóóf mag nooit gebonden worden aan welk wetenschappelijk wereldbeeld ook maar.

Wij kunnen ons goed voorstellen, dat Kuitert het noodzakelijk acht, de Schriftuitlegging te helpen bevrijden van filosofische vooroordelen van vroeger, die nog altijd werkzaam zijn. Zijn dissertatie „De mensvormigheid Gods” b.v. doet in dit opzicht voortreffelijk werk. De vanzelfsprekendheid, waarmee vorige generaties bijbelse uitspraken over Gods berouw enz. weg-reduceerden, verschilt in principe niet van de reductie, die moderne theologen op de historiciteit van Adam en Eva willen toepassen. De vorige generaties opereerden alleen uit een ander (namelijk een aristotelisch) gods- en wereldbeeld. Om eerlijk te zijn: ik vermoed dat dr. Kuitert bij het schrijven van deze dissertatie meer van prof. B. Holwerda en van ds. G. Visee geleerd heeft, dan zijn literatuuropgaven doen vermoeden. In elk geval zijn deze twee hem in het bekritisieren van dit soort „Gereformeerde Schriftkritiek” vóór geweest.

Maar nú bepleit prof. Kuitert een Schriftuitlegging, die evenzéér gebonden is. Door de geest dézer eeuw: het evolutionisme. Als prof. K. zijn zin krijgt (en daar begint het aardig op te lijken), zal ná hem iemand naam maken met een dissertatie, die precies hetzelfde opruimingswerk moet doen. Nu om de Schriftuitlegging te bevrijden van het evolutionistisch stof dat dr. Kuitert e.a. erop strooien. Zeker, „zo blijft er werk aan de winkel”, maar dergelijke verschuivingen kosten ontzaggelijke spanningen en . . . scheuringen!

De kritiek van ds. Visee had nog aan kracht kunnen winnen, als ds. Visee zich de moeite getroost had, op dit belangrijkste punt (de vrijheid van het luisteren naar de Schriften) ook betrokken had dr. K's eerder verschenen boek „De realiteit van het gelóóf”. In dit boek blijkt nog veel duidelijker, dat prof. Kuitert aan de (op het huidige wereldbeeld georiënteerde) wetenschappelijke theologie (vooral aan het vak hermeneutiek) de rol toekent van „het vertolken” der Schriften, in de zin van: opnieuw verwoorden naar óns wereldbeeld.

Hierin is dr. Kuitert wel typisch leerling van dr. A. Kuyper gebleven, die in zijn theologische encyclopedie aan de theologie (de dogmatiek dan) de rol toewijst om „het gouderts” van de H. Schrift om te smelten tot „bruikbaar goud”, ofwel om Gods Woord „toegankelijk te maken (!) voor het menselijk bewustzijn”.

Zóveel is er aan de V.U. in 80 jaar dus toch niet veranderd. Gods Woord was daar van meetaf aan niet „vrij”. De uitlegging van de Heilige Schrift werd reeds door de stichter van de V.U. gebonden aan dogmatische „vertolking”. En ook bij Kuyper wortelden de vóóronderstellingen van die dogmatiek in onbijbelse filosofieën (Plato b.v.).

Ds. Visee legt in zijn boekje ook de vinger bij enkele blijken van onkunde bij dr. Kuitert op het gebied van de vervulling van het Oude Testament sinds de komst van onze Here Jezus Christus.

Op dit gebied zijn in vrijgemaakt-gereformeerde

kring grote vorderingen gemaakt in het verstaan van Gods Woord (A. Janse, C. Vonk, G. Visee e.a.). Wordt hiervoor „binnen eigen kring” al weinig gehoor gevonden, van enig dóórwerken van deze studies buiten de vrijgemaakte kerken is nog minder te bespeuren. Dat is zeer jammer. A. Janse en prof. B. Holwerda, die in dezen baanbrekend werk verrichtten, openden hiermee in dezelfde tijd als D. Bonhoeffer (A. Janse zelfs eerder) de ogen voor wat tegenwoordig „the secular meaning”, „de niet-religieuze betekenis” van de Bijbel, en „de mondigheid van het Nieuwe Verbond” wordt genoemd. Alleen: bij hèn kregen deze motieven oneindig veel sterker bijbels-exegetische fun-dering.

Tenslotte nog: Ds. G. Visee is geruime tijd zeer ernstig ziek geweest. De lezers van „Opbouw” hebben zijn stem node gemist. Hij mocht sinds kort zijn gemeente-werk voorzichtig hervatten. Hoge de HERE hem spoedig weer zózeer zijn krachten hergeven, dat hij ook zijn grondige, pittige commentaren op de ontwikkelingen in de Gereformeerde wereld hervatten kan. Wat ons betreft mag hij zijn krachten voortaan sparen, door zich te concentreren op wat voor ds. Visee altijd al de hóófdzaak was: de vrijheid van Gods Woord. De vrijheid voor ieder die de HERE liefheeft om de Bijbel te lezen, te verstaan, te geloven: vrij van iedere binding aan immer wisselende wereldbeelden, filosofieën en theologieën.”

A.

De Redactie ontving

Stemmen uit Genève. In deze serie van publicaties van Luther en zijn tijdgenoten is het tweede deel verschenen. Dit keer van Melancthon „Loci communes” of de „voornaamste theologische bewijsgronden”. Calvijn schreef er de voorrede voor. Kom daar nu eens om!

Uitgave van „De Gereformeerde Bibliotheek te Goudriaan (Z.-H.).

Jaarverslag 1969 van het Hospitaalkerkschip „De Hoop”. De meeste lezers van ons blad zullen weten van het werk dat door dit schip wordt verricht ten bate van de zeevarenden. Er werden in 1969 20.500 zeemijlen afgelegd om de hulp daar te geven, waar het nodig was. Uittreksels van de rapporten van de artsen en de predikanten over het werk, dat zij gedaan hebben, geven een goede indruk van dit goede werk.

Sekretariaat: Beursgebouw, Damrak 62a, Amsterdam.

Ds. Richard Wurmbrand, Bloed en tranen. De figuur en het werk van ds. Wurmbrand is nogal eens omstreken in ons land. Daarom zal een ieder goed doen dit boekje te lezen, een uitgave van de Intern. Raad van Christelijke Kerken, dat het verslag vertaalt van de commissie inzake on-amerikaanse activiteiten. Het zal niet wel mogelijk zijn veel van de feiten, die op deze manier voor een wereldforum besproken werden, belachelijk te maken of ze te ontkennen.

A.

KERKNIEUWS

BEROFFEN: te Brouwershaven: ds. H. Mostert te Harderwijk; te Leens: ds. J. van der Haar te Leiden.

HAAMSTEDEN - RENESSE — De kerkdiensten van de Chr. Geref. Kerk te Haamstede-Renesse ten behoeve van de vakantiegangers in het zomerseizoen zijn D.V. als volgt:

HAAMSTEDEN (Ned. Herv. Kerk):
19 juli, 11 uur: prof. dr. B. J. Oosterhoff te Apeldoorn,
5 uur: ds. J. Westerink.
26 juli, 11 uur: ds. J. Westerink,
5 uur: prof. dr. J. v. Genderen te Apeldoorn.
2 aug., 11 uur: ds. J. v. Amstel van Middelburg,
5 uur: ds. J. Westerink.
9 aug., 11 uur: ds. J. Westerink,
5 uur: ds. A. Hilbers van Zwolle.
16 aug., 11 uur: kand. R. Hol,
5 uur: ds. J. Westerink.
23 aug., 11 uur: ds. L. Kleisen, em. pred.,
5 uur: ds. J. Westerink.

RENESSE (Dorpshuis)
19 juli, 9.30 uur: prof. dr. B. J. Oosterhoff,
6.30 uur: ds. J. Westerink.
26 juli, 9.30 uur: ds. J. Westerink,
6.30 uur: prof. dr. J. v. Genderen.
2 aug., 9.30 uur: ds. J. v. Amstel,
6.30 uur: ds. J. Westerink.
Op de overige zondagen is er in Renesse geen dienst.

STUDENTENLEVEN

Het bestuur van de Civitas Studiosorum Reformato-rium heeft de eer u mede te delen, dat het voor het jaar 1970-1971 als volgt is samengesteld:

G. Peppink, praeses,
L. H. Bosker, ab-actis,
G. de Jager, fiscus,
P. Hellinga, vice-praeses,
K. H. Schuringa, vice-ab-actis.

Namens het bestuur,
L. H. Bosker, ab-actis, Oude Delft 251, Delft

VAKANTIE-KERKDIENSTEN HOOGVEEEN

Wij kunnen onze broeders en zusters mededelen, die de vakantie in of bij Hoogeveen doorbrengen, dat er elke zondag twee kerkdiensten worden gehouden in het Gebouw „Wolfsbos“, De Vink 2 te Hoogeveen.

Daar de aanvangstijden nog wel eens verschillend zijn, kunt u hierover inlichtingen krijgen bij:

G. Bolks, Ericalaan 60, tel. 05280-4108;
L. Bolhuis, Bosboom 23, tel. 05280-4395;
A. K. de Groot, Ruysdaelstr. 17, tel. 05280-4186;
O. Hartman, Kometenlaan 6, tel. 05280-4709.

VERANTWOORDING GIFTEN „PIDA PAN”

Voor dit doel kwamen de volgende bedragen binnen: P.V. te B. f 20,—; J.M.S. te R. f 10,—; N.N. f 5,—; N.N. f 5,—; totaal f 40,—; totaal inclusief voige verantwoording f 132,50.

Zoals u weet is de Pida Pan actie opgezet door de broeders en zusters op Curaçao voor het voorzien in de nodige behoeften van hen, die in moeilijke omstandigheden verkeren.

Uw bijdrage hiervoor blijft steeds welkom, want nood is er altijd nog.

Hartelijk dank voor hetgeen ik al ontvangen mocht. Verdere giften graag op postrekening nr. 50440 van P. Groen, Rotterdam.

P. Groen

**VERGADERING
SAMENWERKENDE KERKEN
INZAKE EMERITERING**

Zaterdag 21 april 1970 werd te Zwolle, in één van de zalen van „Restaurant Suisse” een vergadering gehouden van de afgevaardigden der samenwerkende kerken inzake emeritering.

Op voorafgaand advies van de Commissie van uitvoering en voorbereiding van deze samenwerking, werd gezien de ontwikkeling van het kerkelijk leven door het uiteengaan der kerken na de synode van Hoogeveen, besloten te tot dan toe door de kerken aanvaarde interim-situatie te beëindigen en de samspreking in twee groepen van kerken afzonderlijk voort te zetten en te komen tot een ponsd-pondsge wijze verdeling van de kasreserve. Voor uitwerking hiervan werd een kleine commissie benoemd en tevens een bepaalde verdeelsleutel door de vergadering aangegeven.

Gemakshalve werden de daarna fungerende groepen van kerken als volgt onderscheiden: de groep kerken rondom ds. H. Bouma (deze schaarde zich achter de besluiten van de synode, te Hoogeveen gehouden) en de groep rondom ds. J. F. v. Hulsteyn JFzn.

Laatstgenoemde groep van kerken nu vergaderde op zaterdag 23 mei jl. in één van de zalen van hotel Van Gijtenbeek te Zwolle, en wel onder voorzitterschap van ds. J. F. v. Hulsteyn JFzn, met wie door de vergadering als moderamenlid werd aangewezen ds. L. J. Goris, terwijl tevens br. P. Blok van Heemstede door de vergadering zitting in het moderamen werd gegeven. Geconstateerd werd, dat na het uiteengaan als rest-commissie met deze broeders waren overgebleven de broeders ds. A. H. Algra van Wormer en ds. G. Mul van Deventer. Besloten werd tot aanvulling van de rest-commissie, voorshands tot een achttal leden, naar verhouding van het aantal overgebleven samenwerkende kerken van het Noorden-Midden-Oosten en Westen-Zuiden.

Op grond van een onder de kerken van de groep rondom ds. J. F. v. Hulsteyn JFzn gehouden enquête betreffende het minimumtraktament van dienstdoende predikanten werd een zeker minimumtraktament geconstateerd naast vrij-wonen. Dit bedrag werd door de vergadering vastgesteld als uitgangspunt ter bepaling van de uitkeringen aan de daarvoor in aanmerking komende kerken voor dit jaar.

De jaarlijkse bijdrage der kerken per belijdend lid werd ook dit jaar vastgesteld in het licht van hetgeen aan kasreserve aanwezig is.

Ook de toetredingsbijdrage voor nieuw-toetredende kerken werd als tevoren bepaald overeenkomstig de stand van de kasreserve.

Tenslotte kwam nog in bespreking het opnemen van contact met die kerken, die zich laten dienen door de zgn. Commissie Dor (Eindhoven). Besloten werd de Commissie dit contact te doen opnemen. Aan het einde van de vergadering gekomen, gaat ds. J. D. Houtman van Heerenveen voor in dank en gebed voor de door de Heere geschonken weldaad om ook inzake de emeritering bereid te zijn elkander alle nodige hulp te willen blijven verlenen.

Hierna sluit de praeses de vergadering.

ds. L. J. Goris, secr.

**IN VERBAND MET DE VAKANTIE
TER DRUKKERIJ
VERSCHEIJNT ER OP 24 EN 31 JULI
GEEN NUMMER VAN „OPBOUW”.**

Met blijdschap en den HEERE dankbaar delen wij, alle ondergetekenden, U mee, dat onze Ouders en Grootouders

J. KOELEWIJN

en

W. KOELEWIJN-BLOKHUIS

op 30 juli 1930 in het huwelijk traden en in een door GOD rijk gezegend huwelijksleven 40 jaar werden gespaard en in alle moeiten en zorgen gedragen.

Wij willen dit gedenken en vieren met allen, die daarin ook hun belangstelling willen en kunnen tonen.

Breda: R. VAN KLAVEREN-KOELEWIJN
P. J. VAN KLAVEREN
met Wim, Wilma en Anja

Leusden-Zuid: B. D. DE JONG-KOELEWIJN
W. DE JONG
met Kees, Jan Willem en Jaap Menno

Koudekerke (Zld.): J. DE GRAAF-KOELEWIJN
K. DE GRAAF
met Gert, Winnie, Jan Coen en Wim Friso

Zug (Zwitserland): F. VAN DE GEEST-KOELEWIJN
E. VAN DE GEEST
met Kees en Winnie

Kampen: S. C. WESTERINK-KOELEWIJN
F. WESTERINK
met Wilfriede en Jeanine

Spakenburg: D. KOELEWIJN
B. KOELEWIJN-VAN DIERMEN
met Eva en Wanda

Sliedrecht: A. H. DE RUITER-KOELEWIJN
P. DE RUITER
met Michiel en Peter

Bunschoten: A. KOELEWIJN
DINIE TER HAAR (verloofde)

Dronten: H. KOELEWIJN
W. KOELEWIJN-ZIJL
met Esmeralda

Gelegenheid tot feliciteren: donderdag 30 juli a.s. van nam. 4.00 uur tot 6.30 uur. In de bijlokalen van de Chr. MAVO-school, Talmastraat 19 te Spakenburg.

Bunschoten, 16 juli 1970

Correspondentie-adres: Dorpsstraat 18.

Heel blij en dankbaar berichten
wij u de geboorte van ons 4de
kindje een dochter

PETRONELLA

Psalm 139, vers 13-16.

C. MEIJST
J. MEIJST-VAN HALL
WILLEM
BETSY
BAB

Den Helder, 8 juli 1970
Bremstraat 99

Eenvoudige jongeman, 22 jaar,
zoekt

CORRESPONDENTIEVRIENDIN

van ± dezelfde leeftijd.

Brieven onder no. 172 bureau Opbouw, Slotlaan
220, Zeist.

Te huur in Groningen

op prima stand voor werkende dame
mooie

ZITKAMER + SLAAPKAMER

Brieven onder no. 173 bureau Opbouw,
Slotlaan 220, Zeist.

VERHUISD

van Soldatenweg 5, Curaçao naar

216 MOORE PAR AVENUE, WILLOWDALE, ONT.

Henk en San van het Veld,
Jan, Dineke en Kathinka.

Weduwnaar, 59 jaar,

**ZOEKT KENNISMAKING
MET GELOVIGE VROUW**

om samen tot een conclusie te kunnen komen inzake de vraag of we onder 's Heren gunst elkaars leven door een huwelijk zouden kunnen verrijken.

De vrouw die op deze basis bereid is tot kennismaking stel ik voor elkander wederzijds schriftelijk te informeren omtrent de minder essentiële, maar toch niet onbelangrijke dingen, als milieu, ontwikkeling en verdere persoonlijke levensomstandigheden, om daarna eventueel tot persoonlijk contact te besluiten.

Recente foto zal op prijs worden gesteld.

Brieven onder nr. 171 bureau van Opbouw, Slotlaan 220, Zeist.

Redactieleden

Ds H. Amelink, P. Groen, Prof.
Dr H. J. Jager, D. W. L. Milo,
Prof. C. Veenhof, ds G. Visee.

Adres van de Redactie

Ds H. Amelink, Waal 5, Langerak
(Z.-H.), tel. 0 1843 - 232.

**Gereformeerde Persvereniging
„Opbouw”**

secretaris-penningmeester: W. Kaper,
van Lynden van Sandenburg-
laan 16, Utrecht. Tel. 0 30 - 711450.
Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan
220, Zeist. Tel. 0 3404 - 12452.

Abonnementprijs

f 15,— per jaar (bij vooruitbeta-
ling) Zeist. Giro 233117.
Advertentieprijs ... 20 ct per mm.
Familieberichten ... 15 ct per mm.